

КАЦ Світлана Валеріївна

ВАЛЮТНІ ТА ПРОЦЕНТНІ СВОПИ НА МІЖНАРОДНОМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОМУ РИНКАХ

В статті розкрито сутність валютного та процентного свопів. Розглянута технологія здійснення операцій за валютним та процентним свопам. Зроблено аналіз структури міжнародного ринку валютного і процентного свопів для подальшого використання міжнародного досвіду в національній економіці.

Ключові слова: валютний своп, процентний своп, похідні фінансові інструменти, LIBOR.

The article reveals the essence of currency and interest rate swaps. Considered technology transactions in foreign exchange and interest rate swaps. The analysis of the international market currency and interest rate swaps for the further use of international experience in the national economy.

Key words: currency swaps, interest rate swaps, derivatives, LIBOR.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ринок похідних фінансових інструментів, або деривативів, є одним з найбільш швидко зростаючих сегментів фінансового ринку. Похідні фінансові інструменти набули значного поширення в ринкових економіках в умовах фінансової глобалізації. Завдяки широким можливостям ринок деривативів приваблює велике коло учасників: від приватних спекулянтів до ризик-менеджерів великих організацій. В Україні активно розвивається ринок первинних фінансових інструментів, а застосування в українській практиці похідних фінансових інструментів, таких, як свопи є інновацією, а тому породжує багато проблемних моментів.

На міжнародному ринку свопів основну роль відіграють процентні та валютні свопи, які на практиці часто поєднуються в одній угоді.

Процентний своп - це угода між двома контрагентами про обмін відсотковими платежами в розрахунку на визначену суму з метою встановлення нижчих витрат запозичення. Контракт укладається на позабіржовому ринку між фінансово-кредитними інститутами на базову суму, від якої вираховується відсоткова ставка. В кінці строку виводиться сальдо: для одного з учасників воно позитивне, для другого - негативне.

Валютний своп або своп з крос-курсами валют - це угода, основою якої є обмін відсоткових платежів та номіналу в одній валюті на відсоткові платежі та номінал в іншій валюті.

Основною особливістю свопів є взаємовигідність, коли завдяки проведенню операцій обміну обидві сторони досягають тієї мети, яку вони перед собою поставили. Угоди своп укладаються тоді, коли потенційні учасники мають намір скористатися такими можливостями іншої сторони, яких самі вони не мають. Отже, від своп переваги отримують обидва учасники, жодний з них не програє і не виграє, завдяки чому вдається знизити вартість операції своп. Своп-контракти - порівняно недорогі

інструменти хеджування ризиків і за здійснення операції зацікавлена сторона сплачує комісійну винагороду в розмірі близько 1 % від суми угоди.

Своп – одна з найскладніших економічних категорій, що відображає відносини, які виникають у процесі перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами господарювання, тому дослідження його сутності та значення є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Визначенню сутності свопів присвятили свої праці такі вітчизняні науковці, як Л.О. Примостка, яка у статті «Фінансові інструменти та фінансові ризики: сутність, класифікація, аналіз» надає визначення як валютного, так і процентного свопів, а також висвітлює їх сутність, надає класифікацію своп угод в складі похідних фінансових інструментів. Дослідженням проблеми розкриття сутності і значення фінансових інструментів займався Ф. Фабочи «Фінансові інструменти», який в своїй книзі «Фінансові інструменти» детально розкрив сутність майже всіх відомих фінансових інструментів, в тому числі і свопів. Сутність фінансових інструментів через їх класифікацію висвітлила у своїй науковій статті Бурденко І.М. «Фінансові інструменти: особливості їх класифікації». Данькевич А.П. в науковій праці «Фінансові інструменти: особливості визначення, класифікації та обігу» розкрив значення відомих фінансових інструментів. В монографії «Ринки фінансових інструментів» Кабанов В.Г. надає визначення фінансовим інструментам, розкриваючи їх сутність. Проте, такі види фінансових інструментів, як валютний і процентний свопи, а саме їх функціонування на міжнародному та національному ринках, автори майже не висвітлюють у своїх роботах.

Постановка цілей статті. Метою дослідження є визначення сутності валютного і процентного свопів та їх місце на міжнародному ринку фінансових інструментів для подальшого застосування в національній економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Ринок операцій своп з'явився як перехідний між ринками різних валют і фінансових інструментів. Практика ринку операцій своп розширила основні принципи теорії відносної корисності у відношенні грошових ринків і ринків послуг. Фінансові інститути тепер можуть запозичувати кошти, які принесуть їм прибуток, незалежно від типу валют і фінансового інструменту. У цьому сенсі операції своп значно покращують ефективність процесу посередництва, який розподіляє всі світні активи таким чином, щоб вони використовувалися найбільш ефективно незалежно від того, в якій формі вони надані. Ця підвищена ефективність виявляється в значній економії витрат для сторін угоди своп. Більше того, операції своп надають фінансовим інститутам можливість управляти своїми зобов'язаннями такими методами, які були неможливі кілька років тому. Вони тепер можуть компенсувати або навіть виправляти свої попередні помилки, страхувати прибуток і регулювати свої портфелі в світлі мінливих умов ринку та очікувань [1].

У перекладі з англійської мови своп (swap) означає обмін, міна. На фінансовому ринку предметом обміну стають грошові потоки [2].

Своп належить до типу похідних фінансових (товарних) продуктів-інструментів і, відповідно, має загальні ознаки похідних.

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

Своп - це контракт між протилежними сторонами, на основі якого вони обмінюються грошовими потоками протягом заданого періоду часу [3].

Валютний своп – угода між двома компаніями про обмін визначеною кількістю валюти в теперішній час і про зворотний її обмін у визначений час у майбутньому. Практичне значення застосування валютного свопу схоже на компенсаційну позику, але з тією різницею, що сторонам нема потреби реструвати надходження і виплати валют у вигляді фінансових активів і пасивів у своїх балансових звітах. Крім того, валютні свопи не мають кредитних ризиків [4].

Здійснення валютного свопу може бути зумовлене різними причинами:

- валютними обмеженнями з конвертації валют;
- прагненням усунути валютні ризики;
- бажанням випустити облігації у валюті іншої країни в умовах, коли іноземний емітент мало відомий в даній країні, і тому прямий доступ на ринок даної валюти виявляється для нього неможливим.

Виділяють чотири види цілей використання валютних свопів:

- спекуляція на різниці процентних ставок;
- управління потоками готівки;
- обслуговування внутрішніх і зовнішніх клієнтів;
- проведення арбітражних операцій для отримання прибутку за рахунок різниці цін на два фінансові інструменти.

Основний базис валютного свопу - це обмінний курс валют. Механізм стандартизованого валютного свопа досить простий: два банки укладають одночасно дві протилежні угоди з купівлі та продажу іноземної валюти, з різними термінами валютування (тобто на різні проміжки часу) з різними курсовими ставками.

Вартість контракту для сторони, яка отримує платежі за фіксованою ставкою, полягає в різниці між фіксованими процентними платежами, що враховуються за поточною ставкою і поточною вартістю платежів за плаваючою процентною ставкою [5].

Існують типові технології в угодах з валютними свопами, найпоширенішими з них є наступні.

1. Технологія валютного свопу з заміною валюти в платежах: організація, яка знає про майбутнє отримання виручки за реалізовані товари, збирається збільшити свої виробничі потужності за рахунок придбання обладнання за кордоном. Організація-імпортер, знаючи про терміни обох платежів, укладає угоду своп зі своїм банком; у разі, якщо спочатку буде отримана виручка, а потім відбудеться купівля обладнання, організація-імпортер продає місцеву валюту банку за іноземну, а на дату купівлі устаткування здійснює зворотну угоду.

2. Технологія валютного свопу з плаваючою процентною ставкою проти фіксованої ставки: організації обмінюються потоками платежів у різних валютах, при тому, що один з них перед цим привертає валюту за ставкою LIBOR (Лондонська міжбанківська ставка пропозиції), додаючи маржу, і розміщує за плаваючою ставкою, а інший приваблює іншу валюту за фіксованою ставкою, за якою ж і розміщує в контрагента [6].

Стосовно до свопу дата виконання ближчої угоди називається датою валютування, а дата виконання більш віддаленої за терміном зворотної угоди

- датою закінчення свопу. Зазвичай валютні свопи укладаються на період до 1 року.

Основну частину обсягу свопових угод становлять процентні свопи – це контракти, за якими одна зі сторін погоджується сплачувати іншій суму, розмір якої змінюється пропорційно представленій процентній ставці, а друга сторона - виплачувати першу суму, пропорційній поточною відсотковій ставці [7].

На рис.1 зображено класифікацію процентних свопів.

Процентний своп полягає в обміні боргового зобов'язання з фіксованою процентною ставкою на зобов'язання з плаваючою ставкою. Беруть участь у своп особи, які обмінюються тільки процентними платежами, а не номіналами. Платежі здійснюються в єдиній валюті. За умовами свопу сторони зобов'язуються обмінюватися платежами протягом певного часу. Зазвичай період дії свопу коливається від двох до п'ятнадцяти років.

Порядок обміну полягає в наступному: одна сторона сплачує суми, які розраховуються на базі твердої відсоткової ставки від номіналу, зафіксованого в контракті, а інша сторона - суми згідно з плаваючим відсотком від цього номіналу.

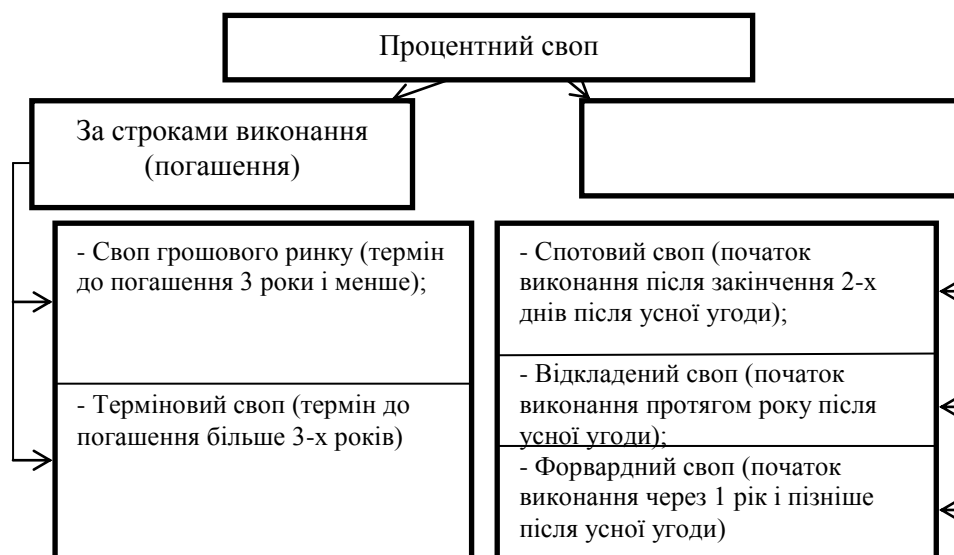

Рис.1 Класифікація процентних свопів

* Розроблено автором на основі джерела [8]

Як плаваючу ставку у свопі часто використовують ставку LIBOR (London Interban Offer Rate), яка виступає в якості довідкової плаваючої ставки при запозиченні на міжнародних фінансових ринках. Ставка LIBOR розраховується на базі 360 днів.

Особу, яка здійснює фіксовані виплати за свопом, зазвичай називають покупцем свопу, особу, яка здійснює плаваючі платежі, - продавцем свопу. За допомогою свопу сторони отримують можливість обміняти свої тверді відсоткові зобов'язання на зобов'язання з плаваючою відсотковою ставкою, і навпаки.

Бажання здійснити такий обмін може виникнути, наприклад, тому, що сторона, яка випустила твердовідсоткові зобов'язання, очікує падіння в

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

майбутньому процентних ставок і тому, в результаті обміну фіксованого відсотка на плаваючий, отримає можливість зняти з себе частину фінансового тягаря з обслуговування боргу.

З іншого боку, компанія, що випустила зобов'язання під плаваючий відсоток і чекає в майбутньому зростання процентних ставок, зможе уникнути збільшення своїх виплат з обслуговування боргу за рахунок обміну плаваючого відсотка на фіксований.

За даними статистичних даних найбільше число процентних свопів на кінець 2013 року було укладено в євро і в американських доларах.

Номінальна сума контрактів, укладених в цих провідних світових валютах, перевищує \$ 242 трлн, що становить приблизно 70 % ринку. При цьому долар і євро мають практично однакові частки на ринку процентних свопів. Трохи більше на червень 2013 складала частка процентних свопів, укладених в євро - 35,2% ринку проти 34,4 % доларових контрактів.

Серед інших валют можна виділити японську ієну, що займає близько 15 % ринку процентних свопів, і англійський фунт стерлінгів, частка якого становить 8 %. На решту світових валют доводиться незначна частина ринку процентних свопів – 1 % і менше.

Домінуюче положення валют США, Євросоюзу і Японії на досліджуваних ринках пояснюється тим, що економіки цих регіонів займають лідируючі положення серед всіх економік розвинених країн бо інтерес до процентних і валютних свопів, відображає потребу реального сектора економіки в хеджуванні своїх позик.

На рис. 2 наведено структуру світового ринку валютних свопів на середину 2013 року за видами валют.

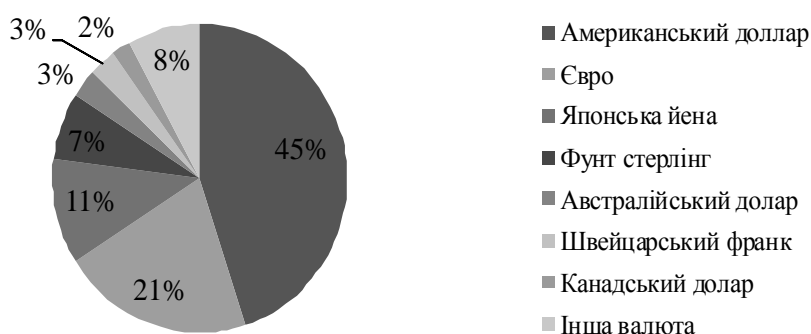

Рис.2. Розподіл загальної номінальної суми міжнародного ринку валютних свопів по валютах*

* Розроблено автором на основі джерела [8]

На ринку валютних свопів є яскраво вираженою валюта-лідер - долар США. В американській валюті виражено близько 45 % контрактів на загальну номінальну суму \$ 14320 млрд.

Враховуючи специфіку валютних свопів, це означає, що у 88 % контрактів за цими інструментами однієї з валют угоди є долар США. Тобто, ринок валютних свопів є своєрідним крос - ринком, на якому в основному торгується американська валюта проти всіх решти світових валют.

Друге місце на ринку валютних свопів займає Євро, частка якого становить 21 %. Також значимі позиції на ринку валютних свопів займають

японська Іена, на яку припадає 11 % ринку, і фунт стерлінгів, що займає 7 % ринку. Серед інших валют треба відзначити австралійський долар, на який припадає 3 % ринку валютних свопів.

Такий помітний відносний інтерес до австралійської валюти на ринку валютних свопів пояснюється високим рівнем процентних ставок в Австралії. Ставка рефінансування Резервного Банку Австралії складає на сьогодні 4,75 % - це найвища ставка серед Центральних банків розвинених країн. Для порівняння: ставка рефінансування Європейського Центрального банку становить 1 %, такий дисбаланс процентних ставок призводить до збільшення обсягу так званих операцій "Carry trade", в рамках яких інвестори переводять свої заощадження в валюту з більш високою процентною ставкою, що дозволяє їм отримувати підвищений дохід. У результаті попит на такі валюти зростає, і зростає їх частка у валютних операціях, в даному випадку зростає частка австралійського долара в операціях з валютними свопами.

Валютні свопи є похідними фінансовими інструментами, в той час як звичайні валютні операції можуть бути охарактеризовані як свого роду «базовий актив». На рис. 3 наведено структуру міжнародного валютного ринку за окремими валютами на квітень 2013 року згідно зі статистичними даними BIS [9].

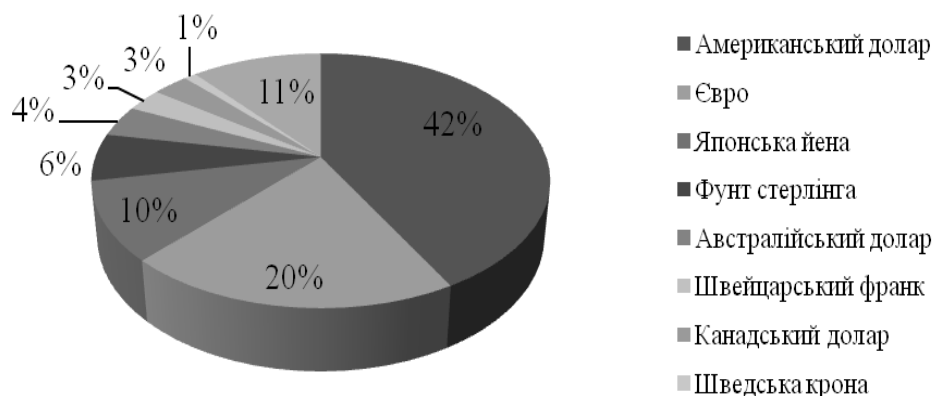

Рис.3. Структура міжнародного валютного ринку за валютами*

* Розроблено автором на основі джерела [9]

В цілому міжнародний валютний ринок і міжнародний ринок валютних свопів мають схожу структуру. Враховуючи похідний характер валютних свопів, з цього можна зробити висновок, що ситуація на міжнародному ринку цих інструментів є практично точним відображенням того, що відбувається на міжнародному валютному ринку.

Терміни контрактів, які є самими затребуваними на ринку процентних і валютних свопів надано на сайті ISDA інформаційним агентом - компанією TriOptima. TriOptima надає послуги в області інфраструктури і ризик менеджменту на позабіржовому ринку деривативів та збирає і поширює інформацію про цей ринок в рамках співпраці з організацією ISDA. Характеристика ринку процентних свопів з точки зору термінів контрактів станом на початок 2014 року представлена у вигляді діаграми (рис.4).

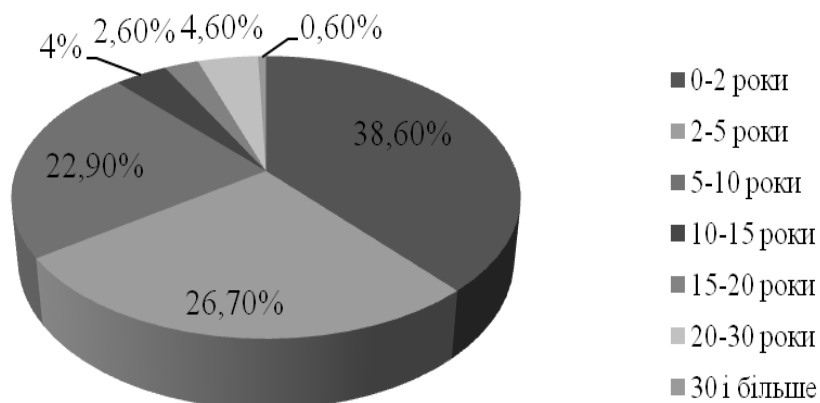

Рис.4. Структура міжнародного ринку процентних свопів за строками контрактів*

* Розроблено автором на основі джерела [10]

Найбільше процентних свопів укладено на термін до 2 років (близько 39 %). Далі зі зростанням термінів контрактів частка відповідних процентних свопів зменшується (свопи строком 2-5 років займають 27 % ринку, свопи строком 5-10 років – 23 % ринку). Однак після 20 років спостерігається зворотна картина: частка контрактів з більш довгим терміном (20-30 років) становить 4,6 %, в той час як частка контрактів з меншим строком (15-20 років), становить лише 2,6 %.

Структуру ринку валютних свопів за термінами контрактів наведена на рис.5.

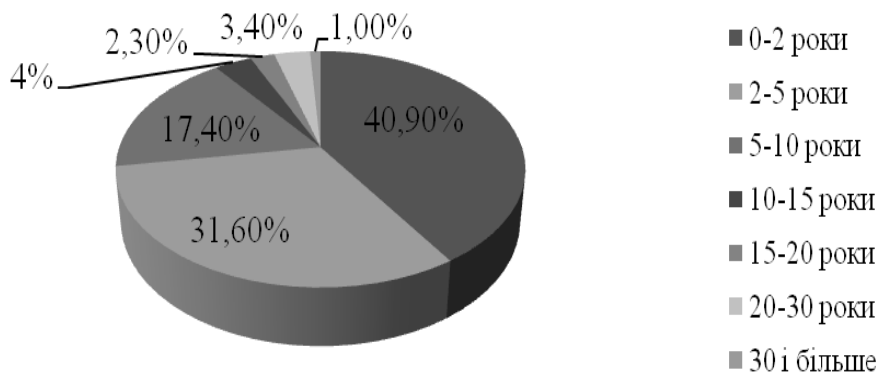

Рис.5. Структура міжнародного ринку валютних свопів за строкам контрактів*

* Розроблено автором на основі джерела [10]

За даними діаграми видно, що для ринку валютних свопів характерна та ж особливість, що і для ринку процентних свопів: зі зростанням термінів контрактів інтерес учасників ринку до них знижується. Найбільшою популярністю на ринку валютних свопів також користуються короткострокові контракти строком до двох років - вони займають 41 % ринку. Друге місце займають свопи строком від 2 до 5 років (їх частка на ринку становить 32 %). Разом на контракти строком до 5 років припадає 73 %

ринку. Для порівняння аналогічний показник за процентними свопами становить 65 %. Це дозволяє говорити про те, що в міру зростання термінів контрактів їх частки на ринку валютних свопів скорочуються ще швидше, ніж на ринку процентних свопів.

При збільшенні термінів угод на ринку валютних свопів спостерігається зворотна ситуація, характерна також і для ринку процентних свопів. Контракти строком 20-30 років більш популярні на ринку, ніж контракти строком 15-20 років. Однак частки цих контрактів незначні (близько 3 %), тому вони не мають значного впливу на загальну закономірність.

В цілому і для ринку процентних свопів, і для ринку валютних свопів характерна тенденція скорочення попиту на контракти із зростанням їх терміну, причому у випадку з валютними свопами ця тенденція виражена більш яскраво.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. В останні двадцять років в світовій фінансовій системі широкого поширення набули операції процентного і валютного свопів. Процентні та валютні свопи – це важливі похідні фінансові інструменти, які активно укладаються на світовому ринку. Операції з укладання процентного і валютного свопів, мають на меті запобігання несприятливій зміні процентних ставок та валютних ризиків за кредитними операціями, а також зниження вартості залучення та надання валютних коштів.

Нині створений і функціонує повноцінний ринок валютних та процентних свопів. Ці операції проводяться в усіх відомих валютах, однак найбільше їх припадає на долар США і Євро. Ринки процентних і валютних свопів мають в цілому схожу структуру за термінами укладених угод: більше половини даних інструментів укладається на строк до 5 років, а з ростом термінів контрактів попит на них з боку учасників ринку скорочується, причому у випадку з валютними свопами дана тенденція виражена більш яскраво.

Таким чином, міжнародний ринок процентних і валютних свопів є найбільшим сегментом глобального ринку позабіржових деривативів і за обсягом укладених угод більш ніж в 10 разів перевищує обсяг світового ВВП і обсяг світового фінансового ринку. У зв'язку з цими тенденціями процентні та валютні свопи будуть користуватися попитом на міжнародному ринку з точки зору хеджування процентних і валютних ризиків. Відповідно, необхідно більш активно розвивати ринок процентних і валютних свопів в Україні.

Список використаних джерел та літератури:

1. Примостка Л.О. Підручник. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: КНЕУ, 2010. - 468 с.
2. Буренин О.М. Ринки похідних фінансових інструментів. - М.: ИНФРА-М, 2006. - 368 с.
3. Буренин О.М. Ринок цінних паперів і похідних фінансових інструментів. - М.: 1 Федеративна Книготорговельна Компанія, 2008. - 352с
4. Електронна енциклопедія. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/21-v/184-valyutnij-svop.html>

Теорія та механізм регулювання регіональної економіки

---

5. Буренин О.М. Ринок цінних паперів і похідних фінансових інструментів. - М.: 1 Федеративна Книготорговельна Компанія, 2008. - 352с.
6. Леоненко П.М., Юхименко П.І., Ільєнко А.А. та ін. Теорія фінансів: Навчальний посібник / За загальною ред. О.Д. Василика. – Київ: Центр навчальної літератури, 2009. – 480 с.
7. Кузнєцов Б.Т. Фінансовий менеджмент. - М.: Юнити-Дана, 2005. - 415 с.
8. Данные с сайта организации BIS. Foreign exchange and derivatives market. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bis.org/statistics/derstats.htm>
9. Данные с сайта организации BIS, Triennial Central Bank Survey. Foreign exchange and derivatives market. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bis.org/statistics/derstats.htm>
10. Данные с сайта организации TriOptima. Interest Rate Trade Repository Report. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.trioptima.com/repository.html>